

Az adósvédelem problémája 2

Hogy a bérbeadott föld tulajdonosát és a bérlő tulajdonost a három agrárállam törvényes rendelkezései előnyeiben nem részesíti illetve szűkíti a védelmi határokat tekintettel a már említett gazdaságpolitikai szempontokra, láthatjuk e kérdés elvi megoldásánál. Törvényeink helyesen jártak el, mikor csak a saját kezelésben tartott föld tulajdonosát védték kezdetben, míg egy későbbi magyarító rendelet megengedi a saját föld egy részének bérbeadását is azzal a feltétellel, hogy a bérbeadott terület kevesebb a saját kezelésben tartottnál. Már liberálisabb elvet vall a M. R., mely a haszonbérbeadásból származó jövedelmet mezőgazdasági forrásból eredő jövedelemnek minősíti függetlenül a bérbeadott terület nagyságától; a haszonbérelt mezőgazdasági ingatlan azonban nem lehet több 50 kat. holdnál. A mezőgazdasádosnak földje saját megművelésére szorítását közvetett úton éri el a R. T., amennyiben csak a bérbeadás előtt keletkezett adósság kerül védelem alá. A városi beltelkek bérbeadása nem szólhat három évnél hosszabb időre s a bérösszeget nem szabad egy évnél többre előre felvenni mindezt a védelem elvesztésének terhe alatt. Tehát e törvények helyesintenciója, hogy a védett gazdasági alany földjét lehetőleg önmaga művelje, mivel kivüláglik szorosabb érdek-kapcsolata a mezőgazdasághoz s így valószínű, hogy intenzív munkájával e gazdasági réteg konstruktív eleme lesz.

A mezőgazdaság erősen csökkent jövedelme a mezőgazdasági munkabérek alacsonyosságát vonja maga után. A kézi földműves munka nagy kínálata folytán is a munkaár a termelvény értékesítése utáni nyereség alapján megengedhető rezsiköltség szerint kénytelen igazodni. S mikor a mezőgazdasági árú értékesítési lehetősége annyira csekély, a munkaerő alkalmazása és javadalma-zása csak szűk keretek között mozoghat. Ha tehát a tisztán földmunkából élő gazdasági alany házat vett magának adósságra, akkor ezt a megterhelést a mai kereseti lehetőségek mellett nem viselheti; pedig a vétel idejében magas névértékű munkajövedelmével fizetni tudta az ugyancsak magas kamatokat s közterheket. Kisebbségi mezőgazdasági munkástömegünk tradíciós életrendje, hogy házat vesz magának a faluban munkaképtelen korának biztosítására. Azért e kérdés nagyon aktuális nekünk, sajnos azonban törvényeink rendezését egyáltalában nem érintik. A M. R. külön pontban látja előre e helyzetet, mikor „csupán házas beltelkek tulajdonosa vagy haszonélvezője, ha jövedelme nagyobb részben mezőgazdasági munkajövedelemből származik” védelemben részesül. Még nyiltabban utal erre az esetre R. T. azáltal, hogy mezőgazdasadosoknak tekinti azokat a kézi földmunkásokat is, kik bármely fekvésű lakóháznak a tulajdonosai.

A megállapított védelemben részesítendő mezőgazdasági alanyon kívül más gazdasági egyedek is hasonló anyagi nehézségekbe kerültek vagyis a válságba jutott gazdasági réteg fogalma tágabb körű volna a főként mezőgazdasági jövedelemből élők csoportjánál. Gazdaság-politikai szempontból tekintve is kimondottan más foglalkozású adós védelmi kérdése a legtöbbet vitatott s e tárgykör legkomplikáltabb megoldandó feladata. Védelem elleni érv, hogy a kereskedelem és ipar semmiféle fizetési haladékot, elengedést sem engedhet meg, mert ez alapvető hiteléletét teljesen megbénítaná s gazdasági szerepét tönkretenné. Nem egyeztethető össze, hogy a rövid lejáratú kereskedelmi hitelek, melyeknek állandóan liquidnak kell lenniök, visszafizetési teljesítéseiknél bármi megszorításoknak legyenek alávetve. Ezenkívül — mint már említettem — termelési technikája is más a kereskedelemnek s a nehezebb viszonyoknak sokkal könnyebben áll ellen. Elvileg helyes ez az álláspont, csak-hogy a gyakorlatban sokszor nem így értelmezik s ezért sok zavart okoz ferde magyarázata. A kereskedelmi hitel rövid lejáratát, gyors teljesítési alaptermészetét figyelembe véve, kimondott kereskedelmi hitel ma nem állhat fenn, mely 1932 április 20 előtt keletkezett. Ez idő után felvett kölcsön meg különben sincs védelem alatt. Feltéve, hogy a hitel mégis régebben keletkezett s álló tőke képzésére adta a hitelező, tehát számított hosszabb ideig tartó kiegyenlítésre, feltétlenül ingatlanon való bekebelezéssel biztosította magát. A forgalmi árak nagy zuhanása által most teljesen elvesztendő ingatlanát az adós, legerősebb hitelbiztosítékát, jöllehet hogy a kölcsön felvételekor többszörös fedezetet nyújtott. Nem ilyen elbírálás alá esik a tisztán személyi kölcsön, mely nem ingatlannal fedezte magát, hanem bázisa a kereskedői jóhiszeműség alapján álló üzleti összeköttetés és áruforgalom. Vagyis a más foglalkozásnál, hol a termelés jobban áll ellen a viszonyok rosszabbra fordultával, csupán a megterhelt ingatlan védendő, mert ez utóbbi reális vagyónrészt különben a kritikus árváltozásnak és a pénz tőkeképző ereje eltolódásának feltétlenül áldozatul esne. A R. T. a városi ingatlanok védelembe helyezését írta elő, amennyiben tulajdonosaik nem számítatnak mezőgazda-adósoknak és személyes ingatlan jövedelmük legalább 30%-át képezi összes elemi adó alá eső személyes jövedelmeiknek. A védelem természetesen csak azon adósokra vonatkozik, kik legkevesebb 1931 dec. 18 óta a jelzett ingatlanok tulajdonosai. Ezen intézkedés nem lépett életbe mindjárt az 1932-es mezőgazda védelemmel, de később 1934-ben szükségesnek mutatkozott a védelemnek minden ingatlanra való kiterjesztése. Ezzel szemben a M. R. csak olyan ingatlant véd, melynek tulajdonosa túlnyomó részt mezőgazdasági jövedelemből él. Mivel más foglalkozást nem zár ki a védelem feltételeként, meglehetősen tág fogalma sok ingatlant von törvényes rendelkezései alá. Sajnos itteni törvényeink ilyen esetet egyáltalán figyelembe sem vesznek, sőt a védelemben részesítendő mezőgazdasági alany fogalmuk rendkívül szűk megállapítása még a válságba jutott me-

zőgazdasági réteget sem öleli fel, annál kevésbé terjed ki általában az inflációs időkből származó kölcsönnel megterhelt ingatlanok védelmére. Törvényes védelmünkben e fennálló hézag kitöltésének szükségessége nálunk erősen jelentkezik. Ez váltotta ki dr. Bugarski Kosta adósságrendező törvénytervezetét, mely az ingatlanok jelzálogilag biztosított követeléseinek hosszúlejáratú kölcsönné való konvertálásán alapszik. Ugyancsak e célból alakult Beograd közgazgatási területén az ingatlan tulajdonosok egyesülete, míg az egész ország területére kiterjedő adós-védő egyesület általános adósság rendezés végrehajtásán fáradozik. Ez utóbbi e hó 7-én tartott országos kongresszusán rezolúciót készített és adott át a kormánynak e kérdés szerinte helyes mérvű megoldásáról.

A védelemben részesítendő gazdasági alany fogalma bírálatom alapján a vázolt módon volna helyes, mit azonban a kormány ígéretéhez híven megjelent új s végleges földművesvédő rendeletében még megközelítően sem valósított meg. Az új rendelet földműves fogalma sajnos teljesen egyezik az eddig érvényben volt meghatározással, miáltal összes felsorolt észrevételem az új rendezésre is vonatkozik. Újítás csupán a haszonélvező bérlő és feles védelemben vonása akkor is, ha csak idegen földet művelnek saját terület hiányában megfelelően azonban a többi általános védelmi feltételnek.

Felmerül a kérdés, hogy a védett személy, mely adósságai kerüljenek védelem alá. Sokak szerint különválasztandó volna jogcím által az adósságok egyes fajai keletkezésük alapján, valamint a hovatfordítás és felhasználás tekintetében, hogy az igazságos elbírálás folytán a könnyelmű és meggondolatlan adós most egyszerre érdemetlen előnyben ne részesüljön. Elvont megállapításként ez feltétlenül helyes, de közelebbi megvilágításban a mai gazdasági élet és tehnikai kivitel figyelembe vételével nem mondható abszolút mértékben helytállónak. Az akkori idők esetleges túlméretezése nem a hitelező megkárosítását célozta, hanem a kedvező gazdasági viszonyok túl optimisztikus megítéléséből származott. Ha azt vitatjuk, hogy a konjunkturális helyzet állandó vagy legalább is hosszabb ideig tartó megmaradásának feltételezése gazdasági könnyelműség, minek be nem teljesedése előre látható volt, akkor csodálkozhat az adós azon, hogy erre hitelezője nem figyelmeztette, mikor nagy kamatokat kapott kihelyezett pénze után. De ettől eltekintve is a sok éven át fizetett részben aránytalan kamat eléggé megbüntette a könnyelmű adóst s ingataggá tette gazdasági erejét. Tehnikai oldalát nézve pedig az adósságok említett minőségbeli kategorizálásának, egy szinte megoldhatatlan problémával kerülünk szembe. A felvett kölcsön mikénti felhasználásának megállapítása a legtöbb esetben rendkívül körülményes dolog s vég nélküli vitákra illetve perekre adna okot. Csak a legkönnyebben bizonyítható keletkezése az adósságnak lehet külön elbírálás tárgya. Így új földműves védelmi rendeletünk kedvezőbb rendelkezéseket tartalmaz a földvásárlásokból eredő adósságok védelme-

zésénél. Az 1932-es R. T. viszont a kisbirtoknál a föld vásárlásból származó adósságot az 1931-es középarak nivójára szállította le, ha a végrehajtott 50%-os engedmény után az adósság a földértékét meghaladta. A közép és nagybirtok szanalásánál pedig feltétel, hogy az adósság 60%-a — mint már említettem — a föld vételéből, öntözéséből, károk fedezéséből stb. alakuljon. A későbbi törvény ezen elkülönítésektől már eltekintett, miként a M. R. is csak az 1923. XXXIX. t. c. értelmébeni kártérítésnek 8%-on felüli bírói úton érvényesíthető részét helyezi külön intézkedés alá. A nálunk megindult már jelzett mozgalmak általános elve az ingatlanok védelme s lehetőleg teljes adósság rendezés.

A védelem ellenzése bármiféle gazdasági réteggel szemben, de legalább is a mezőgazdasági alanyokra való leszorításának törekvése még azt is kívánja, hogy az ne érvényesüljön bizonyos mérvű eladósodottságon alul. Nem volna indokolt, hogy a most is biztos gazdasági egzisztenciájú adós, kinek jövedelme a tartozásnak teljes arányú talán azonnali teljesítését is minden anyagi megrendülés nélkül lehetővé teszi, fizetési kedvezményben részesüljön. Nehéz azonban olyan irányelvet találni, mely elvont jogszabály tartalma lehet s kifejezi általánosságban az adósságnak azt a fokát, mely minden esetben még olyan arányban áll a mostani keresettel, hogy kiegyenlítése korlátok nélkül követelhető. Az adós vagyona jelenlegi értékének felbecsülése vagy átlagos jövedelmének viszonyítása adósságához nem nyújt biztos támpontot, mert úgy a vagyonrészek subjektív értékelése, mint a nyílt s eltitkolt jövedelmek legtöbbszőr bizonytalan meghatározhatósága sok bonyolult vitát váltana ki. Legalkalmasabbnak mutatkozott az ingatlan elméletileg megállapított mai átlagos hozamképessége és rentabilitása alapján kataszteri tiszta jövedelmének megfelelő többszörösével szembeállítani az adósságot. E nézetem szerinti helyes elvet a M. R. alkalmazta, mikor a védett birtokká való nyilvánítás előfeltételeként előírja, hogy a mezőgazdasági ingatlannak a rendelet hatályba lépése napjáig érkezett beadvány alapján bejegyzett és fennálló jelzálogos terhe a kataszteri tiszta jövedelem 15 szörös szorzatát, a házas belteleknél pedig 4 és félszeresét meg kell haladnia. Más állam saját gazdasági körülményei szerint határozna meg a szorzószámot. Az új földműves védelmi törvényünk előkészítő bizottságának vitáin tudtommal hasonló követendő elvről volt szó, a végleges szövegezésben azonban nem nyert alkalmazást s így a törvény az eladósodás mérvét a védelembe helyezés feltételeként nem veszi figyelembe. Csupán a föld értéke a kataszteri tiszta jövedelem később rendeletileg meghatározott többszörösére alapján lesz meghatározva. Hasonlóan a dr. Bugariski-féle törvénytervezetben az ingatlanok értékét a kataszteri koeficienssel arányba hozott kataszteri tiszta jövedelem bizonyos többszörösére fejezi ki. A másik álláspont szerint a pénznek már vázolt eltolódott tökéereje miatt az összes jelenleg fennálló régi keletkezésű adósságok nem reálisak, tehát az adósság nagyságától eltekintve a védelem-

ben levő adós minden tartozandó kölcsönösszege revízió alá veendő s védelemben részesítendő még akkor is, ha azt az adós anyagi nehézségektől menten teljes névértékben kifizethetné. Mint a fent mondottakból következtethetjük, ilyen alapokon áll az új földműves védelmi rendeletünk, valamint az R. T. nem tekinti védelmi kritériumnak az adósság arányát a jövedelemhez és a vagyon értékéhez, mert nagyfokú adósság-elengedése és a három agrár-állam között legjobban kiterjesztett gazdasági védelme más elvi felépítésen nyugszik. Ugyancsak minden adósság védelmét kéri az adósvédő egyesület említett rezolúciójában. Dacára a most kifejtet-elvi álláspontnak a különböző gazdasági érdekek összhangba hozása céljából helyesnek találom az aránytalanul csekély adósság védelemben nem részesítését. Ugyanekkor azonban elítélem azt a nézetet, mely bizonyos maximumon felüli túladosodottságot szintén kivonna a védelemből azon érv alapján, hogy itt már a védelmi könnyítéseket sem bírná el az adós gazdasági ereje. Nem volna értelme eszerint azon adós védelem alá helyezésének, kinek — mint a minimum megállapításánál — adóssága akár jövedelméhez akár vagyonához mérten olyan aránytalan viszonyt mutatna, hogy az adós tovább mint termelő gazdasági alany a közérdek szempontjából nem jöhetne számításba. E felfogás azon téves közgazdasági alapelvből ered, mely tisztán a reális gazdasági forrásokat veszi csak figyelembe. Pedig az adós s minden gazdasági alany gazdasági ereje szellemi képességei kihasználásában, összeköttetéseiben vagy más elhelyezkedési, eladási s kölcsönszerzési lehetőségeiben is gyökerezik reális bármikor felbecsülhető vagyonrészen kívül. Gazdasági életképessége nem az azonnal megállapítható adatok összevetése eredményétől függ csupán, hanem az említett lehetőségek kiaknázásának sikeres voltától is. Kategórikusan nem mondhatjuk ki egy adósról sem, hogy a közérdek szempontjából védelmének nincs értelme; azonban megfeszített önmaga általi próbák után az eredménytelenség esetén veszítse el a tényleg bizonyult hatástalan védelmet. Ezen álláspontot azért volt szükséges kifejteni, mert új földműves védelmi rendeletünk előkészítésénél felmerült olyan javaslat, mely 60—70%-on felüli eladosodottságot nem tartott védelmezendőnek. Az életbelépett rendelet érthetően eltekintett az ilyen elvű rendezéstől s helyesen az esedékes fizetési kötelezettség három egymásutáni elmulasztása esetén szünteti meg a védelmet. A vagyona jelenlegi értékének 50%-án felül eladosodott gazdasági alany viszont kérheti adósságának e mértékig való lecsökkentését. A R. T. nagy arányú adósság leírása által önmagától elesik ott e nézet jogosultsága. A M. R. a megélhetés és tartozás teljesítési képesség szemelőtt tartásával az ingatlan kataszteri tiszta jövedelmének 40-szeresét meghaladó betáblázott adósság összegét az államra ruházza könyvadósság címén, a kataszteri tiszta jövedelem 30-szorosán felüli összeg felét pedig a tőketörlesztési alapból kell fedezni. E rendelkezések 10 holdas s annál kisebb birtokokra vonatkoznak. A nagyobb birtokoknál a

kataszteri tiszta jövedelem 40-szeresén túli megterhelés esetében, amennyiben meghaladja az adós vagyoni erejét, magánegyesség kísérlendő meg.

A konjunkturális, inflációs idők elmúltá után a gabona árak nagy esésével s pénzügyi politikánk kihatásaképpen a pénz tőkeereje oly mértékben emelkedett, hogy mezőgazdasági államunkban az általánosan beállott válság után felvett kölcsönök védelembe helyezése nem volna igazolható gazdaság-politikai szempontból. Mert a kölcsön felvételekor már megvolt a pénz mai tőkeképző ereje, tehát bármiféle gyümölcsöztető elhelyezése a mostani viszonyoknak megfelelő gazdasági erőt képvisel, úgyhogy a rizikót teljes névértékben és tőkeerejében viselni kell. Ezért érthető, hogy minden e súlyos helyzet kiváltotta szükség védelmi jogszabály csak a gazdasági lehetetlenülés felleptéig keletkezett adósságot öleli fel rendelkezései kedvezményben. Mivel a nehéz gabona elhelyezési problémák, gyanú természet eredmények s más gazdasági jelenségek körülbelül 1932/33-ban sodorták válságba végleg a gazdasági alanyokat az agrárállamokban, a törvényes rendezések is ez évben jelentek meg s az ezideig létesült kölcsönöket védik csupán. Így első földműves védelmi törvényünk 1932 ápr. 20-án lépett életbe, az első R. T. pedig egy nappal előbb. Magyarországon több részleges könnyítést jelentő rendelet után 1933-ban jelent meg a gazdatartozások rendezéséről szóló rendelet.

Vázolva a védendő gazdasági alany fogalmát s igyekezve biztosítani gazdasági fennmaradását, nem bizonyos, hogy minden esetben helyesen járunk el az adós szemszögéből nézve, ha a védelem keretét mindenképpen alkalmazzuk vele szemben dacára annak, hogy az összes megkövetelt feltételnek megfelel. Bár e törvények megszerkesztésüknél fogva a teljes mértékben rászorult s valóban gazdasági felmorzsolódás által fenyegetett adósságot védnek, mégis az egyes konkrét esetben károsabb lehet az ugyan védelmet érdemlő adósságnak a védelmi kötött szabályok betartása, mert hiteltranszaksiók tekintetében s más gazdasági mozgásban is bizonyos fokban korlátok közé van szorítva. Ha tehát az utóbbiakra szükség van az adósságnak válságos gazdasági helyzetéből való kibontakozásánál, mely a védelem nélkül is ily módon sikerülne, a közérdek szempontjából sem gátolhatjuk meg ebbeli anyagi rendezése keresztülvitelét. Indokolva látom ezért a M. R. intézkedését, hogy a védett birtokká nyilvánítást az adósságnak kell kérnie záros határidőn belül, hogy előnyben akar részesülni, de senki sem kerül eo ipso a rendetel rendelkezései alá azon oknál fogva, hogy az előírt feltételeknek megfelel. Ezt a mindenképpen helyes eljárást nem követi a R. T., sem földművesvédelmi rendeleteink, beleértve a legújabb rendezést is, melyek a védelem alkalmazását ius cogensként írják elő.

Ne higyük azonban, hogy az agrárállamok válságos gazdasági helyzetbe a védelmi rendeletek életbeléptetése idején került. A válság gyökereit a régi inflációs időkben keletkezett adóssá-

gokban kell keresnünk, illetőleg az akkori gazdasági vérkeringés megbolygatott működésében. Ugyanígy a válság nem pár éve áll fenn, hanem a konjunktúrális idő óta tart s csak most nemrégén pattant ki, mikor a gazdasági alanyok a felhalmozódott nagy terheket már nem bírták el. Mindez azt jelenti, hogy az adósvédelmi probléma megoldásánál nem csak a jelenlegi nehéz viszonyokat kell tekintetbe vennünk, de vissza kell nyúlnunk a baj gyökeréig s onnan kezdve kell az eseményeket figyelemmel kísérve máig, a természetes állapotot lehetőleg beállítani. Az így nyert érdekek által összeegyeztetett egészséges állapotból lassan megindulhat a kibontakozás, helyes elveken nyugvó jövő felé.

Ha ilyen alapokon elindulva azt vizsgáljuk, hogy miért ropantak össze leginkább a mezőgazdasági alanyok s ezáltal az agrárállamok, annak okát a már fejtegetett elveken kívül az amortizációs kölcsönök hiányában találom. Ismerve a mezőgazdaság termelési technikai rendszerét, megállapíthatjuk, hogy a magas kamatozású, rövidlejáratú váltókölcsön, hozzászámítva a költséges technikai kezelést, nem alkalmas arra, hogy a mezőgazdaság hitelkeretét adja. Magyarországon 1900-ban a mezőgazdaságnak folyósított kölcsönök, hosszúlejáratú törlesztéses kölcsönök voltak. E százalékarány még 1913-ban is 70 volt, míg 1932-ben 22,4%-ra esett le. Alátámasztja ezen adat is fentvázolt álláspontomat. Romániában az 1932-es R. T 50 %-os leszállítást enged a törvény szövegében adott indokolás szerint: „mely százalék törvényesen elengedtetik a felhalmozódott kamatok miatt”. Ebből világosan kitűnik, hogy itt is a mezőgazdaságnak meg nem felelő, túl magas kamatok voltak szedhetők, a szükséges hosszúlejáratú kölcsönök hiányában. Erre a jelenségre alapítja az adósvédő egyesület rezolúciójában azt a követelését, hogy visszamenőleg 1920-ig legmagasabban 12 %-ig állapíttassék meg a kamat s az ezenfelül teljesített túlfizetést a tőkéből vonják le. Igaz, hogy a pénz akkori csekélyebb tőkeértéke miatt érthető volt a nagyobb kamat szedése, de ez nem jelenti azt, hogy ez 30 s néhol 50 %-ig is mehet. Így a mostani gazdasági helyzetben is soknak tartom a 10 %-os általános kamatot, melynek szerintem 8 %-ra kellene csökkenni, nem számítva bele a mezőgazdaságot. A már említett 1923. XXXIX. t.c. értelmébeni tartozásnak, dacára annak, hogy régen keletkezett, 8 %-on felüli része a M. R. szerint csak maradványból kerülhet kielégítésre. A jelenlegi tartozás reális nagyságának megállapításánál feltétlenül meg kellene ejteni a jelzett irányu igazságos revideálást. De a mezőgazdaságon kívül más gazdasági ágánál is kitűnik, hogy a tőke hozadéka a kamat nem volt arányban a termelés jövedelmezhetőségével, tehát a fenti elvek kiterjeszthetők az akkor keletkezett s még fennálló adósságokra általában. A gazdasági vérkeringés rendszertelen működése iránt leginkább érzékeny mezőgazdaság került leghamarább kritikus helyzetbe.

A mezőgazdaság azonban később is nagy veszteségeknek volt kitéve az 1929 utáni idők erős gabonaár-zuhanása folytán.

Magyarországon pl. az 1929 évi mezőgazdasági index 1933-mal szembeállítva 55 %-os süllyedést mutat. Ezenkívül a dinár stabilizációs pénzügyi politika nálunk irreálissá tette a már eddig is a nagy kamatok miatt helytelenül megnövekedett kölcsönösszeget. E jelenség vonatkozik az akkor fennálló összes adósságra. Ennek a differenciának a kiküszöbölésére sokan a devalvációt ajánlják, mely az adósságoknak az árúciók áralakulásához való arányosítását jelenti. Nem értek egyet ezen elvvel, mert a termékek hivatalos és nemhivatalos árainak mindenkor legrögzítése sok zavart és félreértést kelthetne s így megvalósítása nehézkesnek látszik. Helyesebb a stabilizáció számlájára átlagosan 30 %-ot levonni, mely a pénz felértékelésének körülbelül meg is felel. Földművesvédelmi rendeleteink elvben teljes névértékben megtartják az adósság összegét, melyet a védett alany több évi egyenlő részletben törleszthetne le. Ugyanígy jár el a M. R. is, mely két évi nyugalmi időt létesített a bajbajutott gazdasági réteg pontos meghatározása céljából. Most a végleges rendezésen fáradoznak fenntartva a fő alapelveket. A R. T. a mezőgazdasági adósságoknál 50 %-ot, a városi adósságokból pedig 20 %-ot ír le s ezenfelül nagy tőketörlesztési jutalmat is engedélyez. A megmaradt összeg tizenhét, illetve tíz év alatt egyenlő félévi részletekben egyenlíthető ki alacsony kamat mellett.

Mikor az adósság fennálló jelenlegi helyes nagyságát kamat-megtérítés és pénzérték eltolódás miatti levonás útján akarjuk megállapítani, nem szabad elfelejtenünk, hogy az ilyen módon kiszámított kölcsön csak akkor fejezi ki a mostani tartozás reális összegét, ha ez azonnal visszatérítendő a hitelezőnek. Mert ellenkező esetben egy bizonytalansági momentum van a tőketartozás teljesítésénél, mely feljogosíthat az eredeti összeg követelésére. S minthogy a gazdasági viszonyok nem teszik lehetővé, hogy a tartozást még csökkent névértékében rögtön teljesíthetnénk, nyugalmi időt kell adnunk az adós gazdasági megerősödéséhez. Ez idő alatt az értékesítési lehetőségek és áralakulások figyelembevételével alacsony kamat volna csak szedhető. Minél hosszabb azonban ez a nyugalmi állapot s minél inkább közeledik az amortizációs kölcsönök hosszú terminusához, annál inkább indokolt a névérték fenntartása. Az ellentétes érdekeket összeegyeztetni igyekezve, a gazdasági talpraállítás bármiféle gazdasági réteg megrendülése nélkül csak így vihető keresztül.

Alkalmasnak találnám az említett redukciónak után megmaradt tőketartozásnak öt évi nyugalmi időt adni lehetőleg 5 %-nál nem nagyobb kamat mellett, míg a mezőgazdaság terheit hosszú lejáratú kölcsön alapján kellene rendezni. Dr. Bugarski Kosta-féle törvénytervezet záloglevelek kibocsátásával óhajtja a kérdést megoldani, melyek a pénzintézet kebelén belüli formális fizetési eszközök lennének. Az adósvédő egyesület a leírást amortizációval kapcsolná egybe. Bónok vagy szabad forgalomba bocsátott záloglevelek útján rendezni kívánó javaslatok nem tekintik a pénz de-

zaurálása esetleg értékcsökkenése bekövetkezésének veszélyét.

Bármiféle rendezés mellett is döntünk, az általa okozott gazdasági veszteség illetve erőeltolódás kiegyenlítésében minden gazdasági rétegnek részt kell venni. A M. R. kamathozzájárulási, tőketörlesztési és teherrendezési alapokat létesít és ezen felül az állam könyvadósság címén átvett adósság után 2 és $\frac{1}{2}\%$ -ot fizetve a hitelintézeteknek ez utóbbiak $\frac{1}{2}\%$ -os kamatveszteséget viselnek. A R. T. szerint az állam hatalmas mértékben járul hozzá a nagy leírások által kártszenvedett bankok megsegítéséhez, melyek tartalékalapjukat is feláldozzák a válságba jutott gazdasági réteg megmentésére. Nálunk az állami pénzüzetek és az állam mindezideig nem öhajtott az adósságrendezésben résztvenni s így a magánhitelzőkre és pénzüzetekre hárult nagy terheket ezek nem képesek megrázkódtatások nélkül viselni. Pedig a Nemzeti Bank kimutatása szerint az 1926-os jövedelmi index szembehelyezve az 1934. évivel 70%-os esést tüntet fel. Tehát a súlyos helyzet mindennél ismert és komoly jelentőségű. A Jelzálog Bank 393 millió tiszta nyereséget mutat fel az utóbbi hét év alatt s tartalékalapját megtizenkétszerezte. A Agrárbank, mely hivatva volna a mezőgazdaságot megsegíteni, a védelem által okozott gazdasági eltolódás egyensúlybahozásán eddig nem vett részt. Az új földművesvédelmi rendeletünkben azonban az említett állami intézetek saját kebelükön belül fognak külön könnyítéseket engedélyezni az arra jogosultaknak.

A három középeurópai agrárállam adósvédelmi intézkedéseinek szemlét befejeztem, a gazdaságpolitikai szempontok figyelembevételével. Véleményem szerint a válságból kivezető általam helyesnek ítélt megoldási lehetőségek a közzgazdasági vérkeringés újbóli megindulását eredményeznék. Megmenthető volna az a gazdasági réteg, mely létében került végveszélybe. Általános gazdaságpolitikai szempontból, de kisebbségünkre nézve is elsőrendű érdek a válság oly értelmi megoldása, mely a jelenlegi gazdasági elrendeződést a kritikus mai viszonyokból átmenti a kiegyensúlyozottabb biztos jövő felé.

Dr. Klimes Jenő